

ЧУРАПЧЫ
УЛУУЬУН
ХАБЫАТА

№ 64 (7861) ☆ 1995 жыл ыам айының 27 күні. Суббота ☆ Сыйаната—146 солгуобай 15 харчы

УУ—ОЛОХ ТЫНА

УС УРЭҮИ БОХСОН...

Светлана СМЕРНИКОВА.

Степан АЛЕКСЕЕВ.

Төрөлхүүтэр манна долгууан нэлбиттэрэ тута ностар. Ол сөн дабаны, Сорохтор оёоёс түгээнээс мааньлара нэлэн кылап-халал кере турара буолу дин, бабар, сорохтор баар-суох соротох кэмүстэр уолуо.

ТОБОЛОР КЫАНЫЫ 50 СЫЛЫГАР АНАММЫТ СУРУГУНАН АНАР ҮЛЭЛЭРИТТЭН

Сэрин бүлгүтэ номнуо 50-төгүрүн сэл ааста. Эттэххэ дэбон. Онтон мала хас маа бийн 9 күнүн ахсын аан-ийэ дайдубут дьоллоох элбүүн иһин сая-саадах тутан, элэлдөрүн да ум-нан туран сэримдэспит биллэһин ытык кырдыарас ветераннарбытын уонна сэрин хонуутуттан эргил-дибэтэх, фашист хааннаах илһитинтээ элбүт бары убайдарбытын, акаларбытын, элэлэрбитин чинэстид бнт.

Бийд мэр тышинаах сэрин бүппүтэ. «Уран!» хаймылаах Кыйыны буолбута 50 сылын төһө нөс-
рэн тышинаах кэлэн, ааспыт мэр сылларын ахты-
һан, бар дьоннорул махталын ылан барыай?..
Адьыаахтаатахтара

Үеүстэр сэрим хонууттан эргилдibэтэхтэрэ, төрөөбүт дойдularын салгынын түөстөригэр толору эбэрйбэтэхтэрэ. кини буорун илгийэр сылааһын билбэтэхтэрэ, нйэлэрин-адаларын, оболорун-урууларын долгуһа, үөрө, харахтарын уута тахса кэтит түөстэригэр кууска да кууска ыга куусуу-тахтара. Ол эрэри бийиги дьаблоох олохнут өһөн тыһыһарын толук уурбүт буойуттар ааттара өбү-түттэн санаабытыттан хаһан да сүтүүхтэрэ суога.

1941—45 сүүлхдээ Аба дайдуу нэмүсүүр
Улуу сэринга биниги ийэ дайдуу — Советский Со-
юз сүүрбэттэн тахса мөлүйүн нийнги сүтэрбит.
Олортон бигрдэтэрэ мин абадам Андресон Петр
Романович буолар.

Абадам 1919 онд сүлээххэа Таата улууһугар Бал-
бана нэһилнэгэр күү сирин көрбүтэ. Кини күн-
түбү иһэтэ эдэр сааһыгар суорума суолланан, аһам
Роман Егорович иккитин көргөн ылан, уолун Пет-
ры илдьэ. Чурапчы Арыйлааһар олохсуйа кэлбитэ.
Петр Арыйлаах оскулатыгар кэлэ үөрэтин сал-
даабыта. Онтон киномеханик идэтигэр үөрэнэр уол-
на 1937—1938 сыллардаахха Ийэлэтингэ киномех-
анигынан үлэлээбитэ.

Биһиги «эбэ» уонна «дьиэ» дьэн тыллара биһир-
гэ сибээстээн өйдүү үөрэмминиппит. Дьыба эбэ баар
буоллаҕына, аһаҕаары, ону-маны ыйгыталаһан ил-
тээри оскуолаттан кэлэргин күүттэлээр. Оттон снэ-
эбэттин аттыгар сылдьан килээһингэ дьэри кинит-
тэн тугу-тугу истибэттэй? Араас остуоруйаны, кэл-
сээни, ханнык эмэ событые туһунан санааны.

Дынэ кэргэнгэ улуу сыанис—бу эйгэс эбэ
Кини баар буоллабын, эдэрдэр хокулар, олохто-
ро үүт-тураан, оҕолор да дьоллоохтор.

Эбэ туһунан иһирэх тыллары мин учууталым аҕалбыт «Базэм Буол» хайыаттан захытым уонна олус-олус сөбүлээбитим. Тута бэйэм эбэни өйдүү биэрбитим уонна кини туһунан суруйарга быһа-рыммытым. Олор күндү иһин, сылаас талталынан сыдыаһа сылдыар эбэм туһунан саас сааһынан кэл-синим.

Мин инийнээр эдбэх хаары уудларбыгын, балин-
тэ мянхайбыт баттахтаах, сахалын аһарас, юмг-
холку сээрлэлэх кырдыагас оһох инийнээр истанэ
одорор. Ити мин эбэм—Өрүүнэ эмзэхсин. Сэрин
ырахаттарын этинэн-хаасынан билбэттэртэй биң-
дэстэр. Ааспыт олодун сылаарын төһө да таһытар
биллэрсэтэр, ис дууһата—үсүгуйбат аймалган.

Элбэг Говорова Ирина Павловна 1903 онд Лаахайн Алахагарт нунд сирин нэрбүтэ. Кыра эрдэнтэйн туулай хавдан, элбэгынгар индидибита.

Ирина Павловна 1929 сылтан 1967 сылга диэри колхозка, совхозка наар сүөһү көрүүтүгэр үлэстэ бита. Сэрин мэр сылларыгар эдэр-сэниэх эр дьон олорчу илчилэрингэр саз-саадах тутан Ийэ дойдуну-рын көмүскээн сымдыаллара. Эбэбин, оччолорго эдэр, калбит барбыт сытым буолан, ферма эбиги-диссэйинэн анаабыттара. Ол нэмгэ Саха сиригэр сут-кураан сатыылаабыта. 1942 сыллаахха нэһи-диэк үс колхозна хоту көһөрүллүбүттэрэ. Барбыт

Үөрэнээччилэр сайынны спартакиадалара

Үерэх сэлэйн устата барбыт үерэнзэччилэр комплекснай спартакиадаларын 14 көрүгүттэн үөһэ-чэрчэки атлетика, волейбол, национальнай ыстапыллар, сайынгы спартакиада программалар киирэн, бу ый 18—20 күнүзүгэр ыытыллылар.

Волейболга Сылан окуудатын оюлору уюл-
тарга уюна кыргызтарга иккинчилерге бастагы
министрлер ылылар. Уюлтарга иккинче Оду-
луун, үчкө Диринг, кыргызтарга иккинче Диринг,
үчкө Алапар хамандашара табыштылар. Друзы-
нова Елена (Сылан), Ваншова Лия (Алапар),
Алексеева Елена (Диринг), Поталов Вана (Оду-
луун), Монастырев Илья (Сылан) үчкөй техника-
лаах оюнбашчылар биринчилерге хамандаштарына
башчылар.

АБАБАМ— ХОРСУН СЭРИЙИТ

— Үүнийг сүрдээх элэгнэй майгилалах, үгүйсгэхэнээх оёдогийн энэ. Ол нийн бийгнэгийн нийгнэгийн талтхыгбыт,—дизн кэсегнэр Арыгалах кырдэгдэгс учуутала Михаил Ксенофонтонич Попов.

Бэйэтин баатынан Петр 1939 сыллаахха Дьукуускай куоракка национальнай байыаннай оскуолаҕа үөрэнэ киирэр. 1940 сыллаахха үөрэҕин ситиһилээхтик бүтэрэр. Сотору сэрин буолар балл-батыһаата үскээбэтигэн, бу национальнай байыаннай оскуола бары выпускниктарын Забайкальскай байыаннай уокурукка салгыы судууспада ыыппытара. Итин оһо эмиэ бэрсэбыта.

Петр сэрин садалаанаагыс кытта бастагы хомуурга ыгырыллыбыта. Дыдыттан барыаыттан ылаанам да, аймахтара да экин туфунат тугу да истибэтэхтэрэ. Уолларыттан бирде ама сурук түп-сүт, үөрбүт-көпүт күүнэрэ суоҕа.

Көпчүлүк сыялдарга аймактарга түшүлгөн архив-
тай абыяка ахтыны булбуттара. Ол курдук, са-
рини хонгууттар көрсөн довордопук, ан мун дасипте
саха уолаттар довузарыгар эргилген кален баар
хайыакка ахтыны сурубууттара баар.

Ово саазын доворо, Ытыс-Куол олохтоодо, сэрин ветерана Иван Христофоров 1970 сыллаахха «Коммунист» хаһыакка «Кини аата лейтенант Петр Романович Андросов этэ» диян бачааһтаппыта, 1943 сыллаахха Кемеровской уобалаһа госпиталга көрсүбүт Айма кыһыта, эмиэ сэрин ветерана Паситий Егоров «Коммунист» хаһыакка «Билэбит дуо лейтенант Андросовы?» диян суруйбута.

Мин абуздын Инан Христоворын 1911 сыллаахха Малыта станцияга көрсөн көлөпөнүт, Петр дьонун аймахтарын, дэйдүүн ыйыталаспыт. Онтон

КИЭН ТУТТАБЫН

колхозтар оттобурут отторун таах хаадырбакка ту-
нана таааараары эбэм, колхозер калете суох буо-
лан, туос-сатыы ютэг сирдэринэн сүүрбүтэ-көппү-
тэ, фермалары кэрйитэлээбита. Били, ырыада кы-
ланырын курдук, «бизе кийи үлэтинэ биир дыахтар
толорор» кэмэ этэ. «Сылайары, ачыктыгыры аах-
сыбакка үлэтинирэ»,—диэн дыон көмөнүлэр. Оч-
курдук эбэм тобо да эрэин көрдөр, дыон көмөтү-
нэн үлэтин син таларон кө-бита.

Өгчтөгсүү дяхталлар—пйэлэр, эдыннэдэр.—эр
дөөн ыарахан үлэ-эрин толоро-толоро, аны 3-4
ардыгэр огноозор да элбэх оёну керелхарайн
сылдыгалаабыттар уонна биирдэ үнсиргээбэт эт-
лэр, «Сорохтор ас айттаннарын, талас үчүгэйн
бөлөөккэ күн сиритин матаахтаабыттар»,—диэн
баран эбэн харахтара уу-хаар байдаллар.

— Ол сыңаларга оңоюулар сорох ийилэр эрәйдээх-төр, оёолорун аһатан кини-хара өгөрөөрү, бурдук итэгэстийбит дин тутуллаан хаайылыа, барбыттары, — диир эбэм кинилык кырылыгы долгуйа-долгуйа кыспазыччи.

Билигийн Ирина Павловна—92 саастах, Алаңар нэһилээгийн ытык-мааны ыырдыаһана, 15 снээ, 1 хос снээ тапталлаах эбэлэрэ. Сотору-сотору снээ-нэр, хос снээ-нэр мустан, тула көтө сылдыан оол-лоохторуна, эбэбит сырээ толору дьолунан сыр-дырын көрөр—олус нэрэ. Снээ-нэрэ, хос снээ-нэрэ, ыраах да буолаахтарына, сөп-сөп кэли-билсэн эбэлэрин көрөп астынан бэрээччилэр, Онуоса-нини баһыларыгар сүбэлээн, таһыан, үчүгэйи би-баран халлааччы.

Үтүлүк, бөргөнө — ити киши чааһа. Барыбытысар
наадалазы тигэн үөрдээччи. Эбэбитин нэһилиэккэ

Нацисоциальная ыстайыкларга эмне сыланнар күнүзөтүлөр. Улахан уюлалтар ортолорутар Монастырев Илья кылыгы, Никифоров А-мша ыстайыга, (сыланнар), Платонов Гоша (интернат-окуула), оттон кыра уюлалтарга үс көрүнтүг үйүөнүзүлөр Окуневишников Серена (Алабар) бастаатылар. Хамаанданан Сылан бастагы, Диринг кичис, интернат-окуула үйүс минесталары ылдылар.

Чапчаны атлетинада улуус чапчын республикада э бахтик ситининиэхэтин көмүсүзэбит сүүрүктэр-бит Вася Ильин, Коля Захаров, Васи Протодьяков, Дора Гуллева, Марианна Петрова, Саргы Львова уонна эдэр сүүрүктэр Мэрианна Ворохова (Чурапчы), Боря Далеконов, Зол Каштоцова, Ганя Гермогенов, Спартак Шараборин (бары интернет-скулалаттан), Степан Кузьмин (Чурапчы) сүүрбүт дистанцияларыгар бастаыи миэстэда табыстылар. Абылай холунтаабыта буолан асымт «Саха сирэ» хаһыат бйрининигэр кросс уонна эстафетага бастаабыт оодолорго Львова Саргыга, Ильин Васяга

фронтга шымыттар. Бу мәнгә хайы-үңсә лейт-
нант званиедада эбитә үһү.

Отгон Василий Егоров-Петр Романовичы 1943
сэлдэхха сэрхи үгэнгэр госпитальна сытанг хар-
субут.

«Таатта улууһугтан сымдыар ээ. Иккэ кэирбэт дьуһуунуох, саха кинигитигэр улахан уол ээ (180 см чугас). Кинит дарааһар сарыынаах ээ. Эдбэх би-
любуой орденнардалаа, наһараадалардаа. Оссо ки-
ин Советская Сомо Героин оҕороору докумуон то-
дороллор дээн чускайдык эппитин өйдүүбүн», —
дээн суруйар абаам госпитальга биһргэ сыппыт
кинито.

Мини абадам элдин элчи лейтенант Андреев Петр Романович 1941 сыллаах сайын Кострома убуора атыгар фашистары кытары аан маанини хааннаах халсыһыга инсидент. Дивизия күөттөөх кимини тулуйбута уонна Нйэ дойдутун салгыи көмүскүү Сталинград куоракка барар буолбута итинэн оонно тийэн албан аатырбыта. 1942 сыл от ыйын 29 күнүттөн абадам полковник Н. Р. Ватюк 1045 стрелковой дивизиятыгар сулуусаламбыта.

1943 снл ол ийин 29 күнүгэр элбэт Роман Егоровичка уола өлбүүн туһунан кутурваннаах сурах кэлбэтэ. Ол эрээри ити албанаанын этэ. Лейтенант Петр Романович Андросов 207 Ельнинский стрелковой полк командиринан сэлдьэн 1944 снл атырдьах ийин 25 күнүгэр өстөөх буудалыыттан сырдык тыааа быстыбыта. Билигин төрөөбүт Сахаҥын сириттэн ыраах Украинада Вольинский уобалаас Түрийский оройуонугар Лукон диең бөһүөлөккэ көмүллэ сытар. Сарин бүппүтэ тоһо да ырааттар иһин туһунан бииргэ үскээбит, сэримдэспит доһотторо уулусбаттар, хайнааттаран иһиталыһа, ахтылаларыт суруйа тураллар.

Таня АНДРОСОВА,
Армылаах орто сексулатын XI кылваанын
үөрэнзэччигэ.

би, бэт киш, буца, суоца буолуо. Араас кыһалта-
ба ылларбыт ыллара, ийэдэр нинирэн киинэхэ су-
балатан, мэхтэһэн бараллара үгүс. Барылларыгар
эбээ уоскутар сыһаас тыллара булааччы. Оттон
олоххо ээбэди билэбит киһи быһымыттан, олох
араас муударастарыгар үрөтөрө нэмнээх буолуо
дуо. Дьэ итинник киһи билүүн эбэбит.

Од эрээрийн сэрэн мэр хүмүүрээ кили өйтүр-са-наатыгар мэр сүгәһәр буолан кэлбиттэрэ сәбәрәт-гәр бәчәәт буолан хаалбыттар. Олус да марахан кәмигә олорбуттар әбит бийиги әбәләрбиги! Ойор күннәэх оҕо саас дьоллоох түгүннәриг билбиктә да аһарбыттар. Әбәләрбиги өрәддәхтәр мәр күн-нәддигини олорон асырат әбит буоллахтара... Сар-сыарда түрдүләр да, үләннән хачыгырайбытынан бараллара, иннән ыран сылайан кәлән баран, оҕ-лорун үрдүгәр түйән аһатаат, таптыг түйәәт ороннорун бу аллара. «Хайдах киниләр ону бари-тын тулуйбуттара буолуой?» — дии савыһыгын арды-гар.

Бийиги бэйлээ өргөйдөөх. Хяаиы 50 сэлэн бэлтгэтибит. Үйэ агарын анараа өргүгэр саха мургуунчара таппаллаах төрөөбүт гүөлхэдэригэр төннөн кэлбиттэра. Сорохтор төрөншүттэрин, кэлгиттэрин, аймах бэлэ дьоннорун көрсөн үөрбүттэра, төлшүттэра, сорохтор дөхүрдүрүн, оёторун сүтэрин ылаабыттэра-согообуттэра. Сэрин толо жугар охтубут уонна хыаиыны сүтэн-көтөбөл кэлбит хор-сун-хоодуот саллааттар итнэлэ тылга хыаиыны уһансыбит тыыл үлэһиннэрин ааттара үйэ-саас ту-лары үмүддүбүт! Киилэргэ эдэр көзүөнэ мах-тала муура суох буолуохтул!

Галина ГОВОРОВА,
Алаңар орто оскуолатын X кылааны
Үөрэмзаччиги.

Протождьконов Васяра, Петрова Марианнада уорак
управлениегын грамоталара, анал биринистар тутта-
рылыннытар.

Спартаклада түмүгүнүн бөс ыйыгар ыштыллыгутаах республикада бисталырынн национальнай ыстанамаларга уонна чыгэки атлетикада күрэхтэниэлэргэ хаммаңдалар сүүмүрдэннигэр.

Сылаары комплекснай спартиада түмүгү табыста. Инно интернат-оскуола бастамы. Чурапчы орто оскуолата ичине, Сылан оскуолата үнүс буюулар. Ордук үчүгэй түмүгү Сылан оскуолата өспүтүтүн билигинир тобозтоох. Кини алта көрүнгөз бастакы, ички көрүнгөз үнүс мишкеттери ылары сикетте. Нен физкультура учууталз Кривошапкин В. Н., фискал Директора Яковлев Е. Н. үзэлери түмүгү.

Николай ФЕДОРОВ.

Уөрэх управлениетын физкультураҕа
уонна спортка специалиһа.

